

Jedzenie, picie i połykanie

Poradnik dla opiekunów osób z demencją

Health and
Social Care

Osoby z demencją mogą mieć trudności ze spożywaniem pokarmów i napojów. W miarę rozwoju choroby, problemy z połykaniem (nazywane dysfagią) stają się coraz poważniejsze.

Jedzenie, picie i połykanie są złożonymi procesami; brak koordynacji w połykaniu może doprowadzić do tego, że pokarmy i napoje dostają się do płuc zamiast żołądka, potencjalnie prowadząc do zakażeń w klatce piersiowej lub zapalenia płuc. Niemożliwość odpowiedniego jedzenia lub picia może przyczynić się do utraty wagi lub odwodnienia, co z kolei może doprowadzić do nasilenia się objawów demencji.

Zdolność osoby z demencją do przekazania, że jest głodna lub spragniona, może być ograniczona. Spożywanie pokarmów i płynów powinno być monitorowane na codzień, aby upewnić się, że jest odpowiednie.

Jeżeli z czasem zauważone zostaną zmiany w zwyczajach związanych z pić i jedzeniem osoby z demencją, mogą one być spowodowane przez:

- apatię;
- rozwój demencji;
- trudności z połykaniem;
- depresję lub stan lękowy;
- brak apetytu;
- brak ruchu fizycznego.

Możliwe powody nagłej zmiany w zwyczajach związanych z pić i jedzeniem osoby z demencją:

- zakażenie jamy ustnej lub problemy z uzębieniem;
- zakażenie układu moczowego/nerek lub klatki piersiowej;
- leki;
- ból;
- zmęczenie;
- zaparcia.

Niniejsza ulotka dostarcza informacji na temat wpływu demencji na spożywanie pokarmów, napojów i połykanie. Zawiera następujące części:

Pamięć i skupienie

Koordinacja

Połykanie

Zachowanie podczas posiłków

Nie wszystkie osoby z demencją doświadczają wszystkich wymienionych trudności.

Przydatne porady

Zanim osoba z demencją zacznie jeść lub pić, należy upewnić się, że:

- miejsce, w którym osoba spożywa posiłek lub napój jest spokojne i relaksujące na ile to możliwe, bez nadmiernej ilości hałasu i rozproszeń;
- osoba nosi protezy, okulary i aparat słuchowy, wedle potrzeby;
- na stole nie leżą żadne niepotrzebne przedmioty;
- w miarę możliwości osoba siedzi wyprostowana, aby zachęcić ją do pozostania czujną;
- wykorzystywany jest kontrast barw, aby pomóc osobie widzieć jedzenie - kolor jedzenia, talerza i stołu powinny się różnić; np. nie powinno się podawać ryby, kalafiora i ziemniaków na białym talerzu.
- na talerz nie nałożono za dużo jedzenia, ponieważ może to być zniechęcające;
- nie są używane wzorzyste talerze ani obrusy;
- podawane jest jedno danie na raz.

Pamięć i skupienie

Osoby z demencją często mają trudności ze skupieniem się i pozostaniem przy stole przez cały posiłek. Łatwo zatem błędnie założyć, że osoba skończyła lub nie jest głodna.

Przydatne porady

- Należy spróbować dowiedzieć się, czy osoba woli jeść sama lub w towarzystwie, ponieważ może to zachęcić do rozpoczęcia posiłku.
- Należy poprosić osobę, aby usiadła przy stole dopiero wtedy, gdy posiłek jest gotowy, aby nie musiała czekać.
- Należy skierować uwagę osoby na jedzenie.
- Sztućce lub kubek można umieścić w ręce osoby w razie potrzeby; następnie wskazać jej, aby wzięła pierwszy kęs.
- W razie potrzeby można pomóc osobie wziąć pierwszy kęs, a następnie spróbować zachęcić ją do samodzielnego jedzenia.
- W razie potrzeby należy przypominać o połykaniu po każdym kęsie.
- Używać delikatnych fizycznych podpowiedzi, takich jak ponowne umieszczanie sztućców lub kubka w ręce osoby.
- W razie konieczności można korzystać ze specjalnych wyprofilowanych sztućców.
- Jeżeli osoba odejdzie od stołu, należy delikatnie odprowadzić ją z powrotem i zachęcić do dokończenia posiłku.
- Jeżeli osoba zapomni, że już jadła, lub obawia się o następny posiłek, należy ją uspokoić i zaproponować jej przekąskę, jeżeli jest to stosowne.
- Można zjeść posiłek razem z osobą. Dzięki temu spożywanie posiłku stanie się zajęciem towarzyskim, co może pomóc osobie zachować samodzielność poprzez naśladowanie gestów współbiesiadnika.
- Jeżeli osoba nie jest w stanie jeść samodzielnie przy pomocy wskazówek opiekuna, w ostateczności można rozważyć nakarmienie osoby (całość lub część dania).

Koordinacja

Osoby z demencją często mają trudności z samodzielnym spożywaniem posiłków. Niemniej, ważne jest zachęcanie do samodzielności, ponieważ pomaga to w połykaniu.

Przydatne porady

- Jedzenie można pokroić przed podaniem.
- Osobie z demencją należy udostępnić jedynie potrzebne sztuczce.
- Sztuczce lub kubek można umieścić bezpośrednio w ręce osoby.
- Używać talerzy i obrusów o kontrastujących barwach.
- Upewnić się, że na stole nie leżą żadne niepotrzebne przedmioty.
- Podawać jedno danie na raz.
- Można rozważyć podawanie przekąsek takich jak kanapki, pokrojone owoce lub warzywa, i ser.
- Używać delikatnych zachęt werbalnych, np. „Ale smacznie pachnie”.
- Można również używać delikatnych gestów zachęcających, takich jak umieszczanie własnej dłoni na dłoni osoby z demencją, aby poprowadzić jedzenie lub napój w stronę ust.
- W ostateczności można rozważyć nakarmienie osoby (całość lub część dania).
- Wiele osób po utracie zdolności do posługiwania się sztuczkami będzie dalej w stanie trzymać kubek, co powinno być zachęcane.

Polykanie

Osoby z demencją mogą mieć trudności z niektórymi rodzajami pokarmów i napojów, na przykład wypluwanie większych kawałków lub przetrzymywanie pokarmu w ustach.

Przydatne porady

- Podawać żywność o miękkiej i nasączonej konsystencji. Należy unikać twardej, suchej lub włóknistej żywności, która wymaga dużo żucia, np. stek, boczek, pieczywo pszenne i ananas.
- Dania polewać sosami, aby nabrały bardziej nasączonej konsystencji.
- Zachęcać osobę do brania małych łyków napojów.

Jeżeli osoba uporczywie kaszle lub dławi się przy spożywaniu pokarmów lub napojów, należy zasięgnąć porady lekarza rodzinnego, ponieważ wymagane może być badanie logopedyczne.

Jeżeli osoba z demencją ma trudności z polykaniem tabletek, należy zasięgnąć porady lekarza rodzinnego lub farmaceuty, aby znaleźć inne opcje.

Przydatne porady, jeżeli osoba wypluwa większe kawałki jedzenia

- Należy unikać produktów z grudkami/kawałkami/mieszaną konsystencją, takich jak kruche ciasteczka, gęsta zupa, płatki z zimnym mlekiem i żywność ze skórą lub pestkami.
- Upewnić się, że żywność ma całkowicie miękką i jednolitą konsystencję.

Przydatne porady, jeżeli osoba zapomina o polykaniu

- Podczas tego samego posiłku podawać żywność o różnych temperaturach i smakach, na przykład dania na słodko i na słono lub gorącą i zimną żywność lub napoje.
- Zachęcać do małych łyków zimnego napoju przed posiłkiem lub między kęsami.
- Słownie przypominać o polykaniu.
- Można spróbować umieścić pustą łyżkę w ustach między kęsami, aby pomóc pobudzić połyknięcie.

Przydatne porady jeżeli pokarm pozostaje w jamie ustnej pod koniec posiłku

- Sprawdzać jamę ustną po każdym posiłku i zachęcać lub zapewniać mycie zębów lub czyszczenie protez - pokarm pozostający w jamie ustnej może spowodować zakażenia jamy ustnej i nieświeży oddech.
- Osoba z demencją powinna przez krótki czas siedzieć wyprostowana.
- Jeżeli pokarm dalej pozostanie w jamie ustnej mimo prób zachęcania do połykania, należy próbować bezpiecznie go usunąć.

Zachowanie podczas posiłków

Zachowanie osób z demencją podczas posiłków często ulega zmianom.

Przydatne porady, jeżeli osoba odmawia jedzenia lub picia

- Zachęcić osobę do spróbowania pierwszego kęsa, aby poczuła smak.
- Zachęcać werbalnie, np. „Bardzo smaczne”.
- Jeżeli osoba z demencją chętniej otwiera usta, aby wypić z kubka, niż aby jeść łyżką, należy najpierw spróbować podać jej kilka łyków napoju, a następnie spróbować ponownie z łyżką.
- Zachęcać osobę, aby jak najwięcej jadła samodzielnie, nawet, jeżeli nabrudzi.
- Należy wypróbować dania o różnym smaku i konsystencji. Osoby z demencją często wolą słodką żywność; posiłki można słodzić dodając cukier, syrop klonowy lub ketchup.

Osoba z demencją może pomylić przedmioty domowe (np. chusteczki, guziki lub tabletki z płynem) z żywnością i spróbować je spożyć, stwarzając wysokie zagrożenie zadławienia się lub innych problemów zdrowotnych.

Przydatne porady, jeżeli osoba próbuje spożywać artykułu nieżywnościowe

- Upewnić się, że wszystkie osoby zaangażowane w opiekę i odwiedzający są tego świadome.
- Zamykać na klucz wszelkie szkodliwe substancje, takie jak środki do czyszczenia.
- Być czujnym i chować małe przedmioty, które łatwo mieszczą się w jamie ustnej.
- Możliwe, że osoba jest głodna. Zaproponować żywność w zamian za znaleziony przedmiot.
- Upewnić się, że żywność jest łatwo dostępna cały dzień, aby osoba miała możliwość bezpiecznie spożywać co chce i kiedy chce.
- W razie potrzeby podgrzać posiłek, jeżeli jedzenie zajmuje osobie dłuższy czas.

Przydatne porady, jeżeli preferencje żywnościowe osoby zmieniają się

Osoba z demencją może zacząć woleć słodką żywność. Ważne jest, aby dać jej wybór, jeżeli jest to praktyczne.

- Jeżeli osoba z demencją woli słodką żywność, można posypać dania cukrem, przed gotowaniem lub po. Można również dodawać miód, dżem, syrop lub świeże owoce do dań na słońco, aby smakowały słodziej.
- Słodkie polewy i posypki można używać w przypadku niektórych potraw na słońco, np. słodkie ciasto w zapiekankach z warzywami, mięsem lub rybą.
- Można wypróbować potrawy na słońco, które zawierają cukier, np. sosy słodko-kwaśne, wieprzowina z jabłkami w sosie z cydru, sos barbecue, szynka glazurowana miodem, udźce z ananasek i potrawy ze słodkim sosem curry.
- Do potraw można dodać sosy z intensywnym smakiem, takie jak ketchup lub sos słodko-pikantny. Powinny zostać wypróbowane w małych ilościach, aby ustalić preferencje osoby.
- Dla wzmocnienia smaku można dodać zioła i przyprawy.
- Można spróbować podawać dipy o mocnym smaku, takie jak majonez czosnkowy, sos barbecue, sos pomidorowy lub sos mięsny (brown sauce), jeżeli osoba nie lubi sosu gravy.

Przydatne porady, jeżeli osoba bierze do ust za dużo żywności

- Przed podaniem należy kroić żywność na małe kawałki.
- Zachęcać osobę do brania małych kęsów i wolniejszego jedzenia.
- Używać małych sztućców, takich jak łyżeczki lub widelczyki deserowe.
- Zachęcać osobę do odkładania sztućców na stół podczas żucia i polykania.
- Pomóc może delikatne położenie dłoni na ramieniu osoby połączone z werbalną zachętą, np. „Nie ma pośpiechu”.
- Podawać żywność o konsystencji miękkiej i nasączonej.
- Podawać mniejsze porcje.
- W razie potrzeby podgrzać posiłek, jeżeli jedzenie zajmuje osobie dłuższy czas.

Upychanie jamy ustnej jedzeniem stwarza zagrożenie zadławienia się. W przypadku kaszlu lub zadławienia się należy zasięgnąć porady lekarza rodzinnego. Jeżeli osoba uporczywie kaszle lub dławii się, należy zasięgnąć porady lekarza rodzinnego, ponieważ wymagane może być badanie logopedyczne.

Przydatne porady, aby poprawić apetyt

- Zachęcać osobę do zaangażowania się podczas posiłków poprzez pomoc z przygotowaniem dań lub nakryciem stołu, w miarę możliwości.
- Starać się przygotowywać dania, które wyglądają i pachną zachęcająco. Używać różnych smaków, kolorów i zapachów.
- Jeżeli żywność jest miksowana, każdy składnik (mięso, ziemniaki i warzywa) powinien zostać oddzielnie zmiksowany i oddzielnie ułożony na talerzu.
- Proponować regularne przekąski. Zachęcać osobę do jedzenia, gdy czuje się najlepiej i jest w dobrej formie.
- Danie należy umieścić na środku talerza.
- Talerza nie powinno się przepelniać.
- Podawać każde danie oddzielnie, aby jedzenie pozostało gorące i apetyczne.
- Jeżeli osoba nie dokończy obiadu, zaproponować deser.
- Jeżeli wygląda na to, że osoba ma trudności ze wzrokiem, można spróbować przekręcić talerz lub go przesunąć.
- Budzenie się w środku nocy może być spowodowane głodem. Jeżeli zacznie się to zdarzać często, należy zasięgnąć porady lekarza rodzinnego.

Porady ogólne

- Osoby z demencją można karmić jedynie wtedy, gdy są wystarczająco czujne, aby bezpiecznie połykać.
- Siadając, aby pomóc osobie z demencją zjeść i napić się, należy być jak najbardziej zrelaksowanym i dostosowanym do jej potrzeb.
- Stworzyć spokojne środowisko i użyć spokojnego podejścia; unikać pośpieszania osoby.
- Unikać zakłóceń i rozproszeń.
- Udzielać zachęt, opisywać osobie jej posiłek.
- Siedzieć na przeciwko osoby lub trochę z boku, aby być w stanie utrzymywać kontakt wzrokowy.
- Trzymać żywność w widocznych miejscach.
- Prezentacja jest ważna - posiłek powinien wyglądać apetycznie, nawet, jeżeli został zmiksowany.
- Zachęcać wszelkie próby samodzielnego jedzenia, bez względu na to, jak bardzo osoba nabrudzi.
- Udzielać pomocy, gdy jest potrzebna, lecz nie zmuszać do niczego.
- Przypominać o żuciu i połykaniu.
- Uważnie obserwować i czekać na każde połknięcie. Podawać następny kęs dopiero po połknięciu.
- Jeżeli osoba z demencją jest zaproszona na uroczystość rodzinną, w miarę możliwości powinna uczestniczyć w posiłku i wydarzeniach. Niemniej, jeżeli wygląda na to, że wywołałoby to u osoby niepokój, dobrym pomysłem może być lekki posiłek w domu przed uroczystością w najbardziej odpowiednim środowisku.
- Poprawna higiena jamy ustnej (mycie zębów i czyszczenie protezy) jest ważne.
- Można rozważyć używanie utrwalacza protezy w przypadku luźnych protez.
- W przypadku zastrzeżeń należy skierować osobę do stomatologa.
- Wszyscy potrzebują utrzymywać odpowiednią higienę jamy ustnej, nawet w przypadku braku uzębienia.
- Jeżeli osoba jest śpiąca i/lub zdezorientowana, należy wykluczyć wszelką chorobę fizyczną, np. zakażenie układu moczowego lub klatki piersiowej.
- Należy wziąć pod uwagę skutki uboczne wszelkich leków. Zasięgnąć porady lekarza rodzinnego lub farmaceuty.

Wszelkie inne zastrzeżenia należy omówić z lekarzem rodzinnym, który dokona skierowania do odpowiedniego specjalisty, takiego jak:

- Dietetyk
- Fizjoterapeuta
- Terapeuta zajęciowy
- Logopeda

Przydatne kontakty

Alzheimer's Society (Stowarzyszenie Alzheimer)

Unit 4
Balmoral Business Park
Boucher Crescent
Belfast
BT12 6HU
Tel.: 028 9038 7770
www.alzheimers.org.uk

Age NI (Starzenie się, Irlandia Północna)

3 Lower Crescent
Belfast
BT7 1NR
Tel.: 08088087575
www.ageuk.org.uk/northern-ireland

Dementia Services Development Centre (Centrum badawczo-rozwojowe ds. choroby Alzheimer)

University of Stirling
www.dementia.stir.ac.uk
Tel.: 01786 467740

Carers Northern Ireland (Opiekunowie w Irlandii Północnej)

58 Howard Street
Belfast
BT1 6PJ
Tel.: 028 9043 9843

Northern Ireland Health and Social Care Interpreting Service (Usługi tłumaczenia ustnego związane z opieką zdrowotną i społeczną w Irlandii Północnej)

Business Services Organisation

Franklin Street

Belfast

BT2 8DQ

Tel.: 028 9536 3777

Dementia NI (Demencja w Irlandii Północnej)

54 Elmwood Avenue

Belfast

BT9 6AZ

Tel.: 02890 68 67 68

E-mail: info@dementiani.org

www.dementiani.org

Podziękowania

Z podziękowaniami dla organizacji Northern Ireland Regional Speech and Language Therapy Dementia Forum (Regionalne forum ds. usług logopedycznych związanych z demencją w Irlandii Północnej).

Główny autor Eileen Tomany, logopeda, fundusz Western Health and Social Care Trust, październik 2015 r.

Lista kontrolna dla posiłków

Upewnij się, że siedzę wygodnie i w odpowiedniej pozycji, która nie sprawia mi bólu.

Dowiedz się, co lubię jeść i pić, ponieważ każdy ma inny gust.

Apetyczne zapachy i dobra prezentacja pomagają mi cieszyć się posiłkiem.

Pozwól mi jeść samodzielnie, jeżeli to możliwe, lecz pomagaj mi, jeżeli tego potrzebuję.

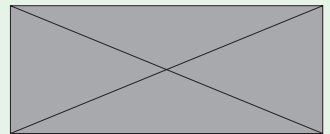
Mów mi, co jem, i pozwalaj mi jeść we własnym tempie.

Lubię przebywać w spokojnym środowisku bez bałaganu, hałasu i gadaniny.

Dopasowuj konsystencje dań do moich preferencji.

Jedz ze mną, kiedykolwiek jest to możliwe.

Public Health Agency
12-22 Linenhall Street, Belfast BT2 8BS.
Tel: 0300 555 0114 (local rate).
www.publichealth.hscni.net

Find us on:

04/17